

Dragan ROGANOVIC¹, Milica BERBEROVIC²

ZAŠTITA PRIRODNOG I KULTURNOG NASLJEĐA SAVINSKE DUBRAVE U HERCEG NOVOM

Ključne riječi: Herceg Novi, Savinska Dubrava, zaštita.

Uvod

Savinska dubrava, više od jednog vijeka, predstavlja gradsko park-šetaliste. Generacije stanovnika su ulagale svoje znanje, umijeće, ali i finansijska sredstva za očuvanje i uljepšavanje dubrave. Nazivana je različitim imenima od „ukrasa Herceg Novoga“ do „pluća grada“. Uz činjenicu da se unutar Savinske dubrave nalaze sakralni objekti sa grobljima kao i sama groblja, cijeli kompleks dubrave smatrao se svetim i uzvišenim.

Blizina jednog ovakvog kompleksa - kombinacije prirodnog i stvorenog, predstavlja bogatstvo koje malo koji grad ima. Stoga je jedan naš nepoznati sugrađanin još 1939. godine u „Glasu Boke“ napisao „Herceg Novi bez Savine je kao stablo bez svog zelenila“.

Prve radove na uređenju ovog područja pokrenuo je episkop Gerasim Petranović daleke 1855. godine, kada je o svom trošku uposlio nekoliko ljudi da očiste dio dubrave i naprave nove staze. Boraveći u manastiru Savina, svake godine po nekoliko mjeseci, sve više je ulagao u uređenje Dubrave, praveći nove staze i postavljajući klupe... U hronikama Manastira Savine čuvaju se detaljni zapisi o izvedenim radovima od 1875. do 1888. godine kako je od neprohodne šume nastajao rekreacioni park³. Zbog velikih zasluga na uređenju šume postavljena je spomen ploča sa natpisom “Štedrome ukrasitelju dubrave episkopu Gerasimu Petranoviću - 1988 godine”.

1 Agencija za zaštitu životne sredine, IV proleterske brigade 19, 81000 Podgorica, Crna Gora

2 Agencija za zaštitu životne sredine, IV proleterske brigade 19, 81000 Podgorica, Crna Gora

3 Popović, D., (1979): *Savinska dubrava kao prirodni resurs Herceg Novoga*, „Boka“ 10/II – Prirodna bogatstva Boke Kotorske i turizam, radovi sa simpozijuma, Pp 309-322.

Spomen ploča podignuta Gerasimu Petranoviću

Staza kroz Savinsku dubravu

1933. godine osniva se Društvo za pošumljenje i uljepšanje „Savina“ čiji je cilj bio održavanje i unapređenje šume, „Razvijanje interesa kod stanovnika i kod posjetilaca za ljepotu šume... da populariše prirodne ljepote i starine...“. Društvo je imalo svoja pravila kojima su određeni ciljevi i način organizovanja. Imalo je redovne, pomažuće i počasne članove, utemeljivače i dobrotvore, zatim upravu od 9 lica koju je birala Skupština Društva. Uprava se birala na tri godine. Redovni član društva mogao je biti samo stanovnik Savine, obzirom na čuvanje i nadziranje šume. Tako se Društvo počelo baviti održavanjem puteva kroz šumu, popravci potpornih zidova, proširenju staza, održavanju kanala... 1936. godine „Glas Boke“ piše kako „Društvo „Savina“ agilno radi na uređivanju Savinske dubrave. Do sada je otvorilo nekoliko novih puteva i staza koje omogućavaju prilaz na svim stranama ovog krasnog hercegnovskog predjela pod šumom. U vrelim ljetnjim danima Savina mnogobrojnim posjetiocima pruža ugodan odmor i šetnju u debeloj hladovini. Dužnost je svih građana da pomognu rad društva „Savine“. Ovo Društvo je zasadilo mnogobrojne čemprese, alepske borove, pinije, oleandere i dr. duž puteva, prilaza i oko spomenika u cijeloj dubravi.

Zbog izuzetnih prirodnih vrijednosti, 1966. Skupština opštine Herceg Novi je donijela Odluku o zaštiti Savinske dubrave, što je 1968. potvrdio i Republički zavod za zaštitu prirode donijevši Rješenje o zaštiti dubrave kao rezervata prirodnog predjela, sa obrazloženjem da „...Savinska dubrava je sastavni dio Herceg Novog, njegov prirodni park, šetalište sa izvanrednim vidikovcima i istorijskim i prirodnim spomenicima a naročito sa originalnom i bujnom zimzelenom florom“. Godine 1999. Skupština opštine ponovo donosi Odluku o stavljanju pod zaštitu Savinske dubrave kao posebnog prirodnog predjela.

Opština Herceg Novi je 2012. godine uputila zahtjev za izradu Studije zaštite (revizije) zaštićenog prirodnog dobra „Savinska dubrava“ u Herceg Novom.

Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore je u 2013. godini pristupila izradi Studije zaštite tj. uslijedila su terenska istraživanja i sakupljanje literaturne građe o Savinskoj dubravi.

U izradi Studije su učestvovali saradnici koji su obradili različite aspekte prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti Savinske dubrave: dr Dragan Roganović (Coleoptera, Lepidoptera), dr Gordana Kasom (Gljive - makromicete), dr Ruža Čirović (Batrahofauna i herpetofauna), dr Rajko Tripić (Dendroflora), mr Sead Hadžiablahović (Flora i vegetacija), mr Jelena Koprivica (Mammalia), mr Biljana Telebak (Gastropoda), mr Sonja Kralj (Invertebrata), (Ornitofauna)⁴, Snežana Laban dipl. ing. p.a. (Predione karakteristike), mr Olivera Doklešić (Hidrogeologija, klima, erozioni procesi i klizišta), Snežana Šunić dipl.ing.arh. (Kulturno-istorijsko nasljeđe), Milica Berberović dipl.ing. p.a. (Istorijat Savinske dubrave i hortikultura), Nada Jovanović dipl. pravnik (Pravni aspekt postupka zaštite), mr Miloš Matković (Kartografska dokumentacija, katastarski podaci).

Terenska istraživanja su obuhvatila prolječni, ljetnji i jesenji aspekt 2013. godine, nakon čega je uslijedila analiza stanja, priprema priloga i sinteza Studije.

Osnovne karakteristike zaštićenog prirodnog dobra „Savinska dubrava“

Područje Savinske dubrave po mnogo čemu je specifično i jedinstveno u ovom dijelu Crnogorskog primorja. Pored bogatog kulturno-istorijskog nasljeđa, na ovom relativno malom području, nalazimo značajno bogatstvo biodiverziteta kao i specifičnost staništa što je uzrokovalo formiranje karakteristične predione prepoznatljivosti i svrstalo Savinsku dubravu u kategoriju značajnog zaštićenog prirodnog dobra tj. „Predio izuzetnih odlika“⁵

„Predio izuzetnih odlika je lokalitet kopna ili mora, odnosno kopna i mora gdje je međusobno dejstvo ljudi i prirode tokom vremena oblikovalo prepoznatljive osobine lokaliteta sa značajnim estetskim, ekološkim i kulturnim vrijednostima, praćeno visokom biološkom raznovrsnošću. U predjelu izuzetnih odlika zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti koje narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen zaštićenim prirodnim dobrom kao što su branje i uništavanje biljaka, uznemiravanje, hvatanje i ubijanje životinja, uvođenje novih bioloških vrsta, razni oblici eksploatacije i dr.“

4 Agencija za zaštitu životne Sredine Crne Gore (2012): Izvještaj stanja životne sredine – Monitoring biodiverziteta za 2011. godinu. Univerzitet Crne Gore – Prirodno matematički fakultet, Podgorica.

5 Zakon o zaštiti prirode (“Sl. list CG”, br. 51/08, 21/09, 40/11, 62/13).

Elementi prirodnog i ljudskom rukom stvorenog na Savinskoj dubravi

Savinski brijeg se prostire u pravcu: istok – zapad, u horizontalnoj osnovi dužine oko 1.700 m, i širine, koja se posmatra u pravcu sjever – jug, oko 700 m, sa najvišom kotom od 107,80 mnm.

Savinsku dubravu karakterišu dvije šumske zajednice⁶. Južnu padinu karakteriše zimzelena vegetacija. Primarna vegetacija pripada šumskoj zajednici česvine i crnog jasena - *Orno-Qurcetum ilicis* (H-ić.). Zbog izraženog antropogenog uticaja ove sastojine su pretvorene u zimzelenu šikaru u kojoj u spratu niskog drveća dominira lovor (*Laurus nobilis*) a u prizemnom spratu kostrike ili veprina (*Ruscus aculeatus*). Na južnim padinama značajno je prisustvo introdukovanih flornih elemenata i ukrasnog bilja, u okviru zelenih površina različitih oblika korišćenja i namjena. Sjeverna padina pripada zajednici bjelograbića i kostrike, *Rusco-Carpinetum orientalis*. U ovoj zajednici dominantno je prisustvo vrsta *Carpinus orientalis* i *Ruscus aculeatus* dok je značajno prisustvo primjeraka crnog graba (*Ostrya carpinifolia*) i hrasta medunca (*Quercus pubescens*). Sjevernu padinu karakteriše i prisustvo pitomog kestena (*Castanea sativa*).

Sjeverna padina u kojoj je dominantna zajednica bjelograbića i kostrike

⁶ Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore (2014): Studija Zaštite - Predlog za stavljanje pod zaštitu kao zaštićenog prirodnog dobra: Predio izuzetnih odlika „Savinska Dubrava“.

Na osnovu istraživanja koje je sprovedeno tokom 2013. godine i na osnovu literaturnih izvora, na ovom području je identifikovano⁷: 150 biljnih taksona (tri vrste su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom, dok se dvije vrste nalaze na CITES listi; preko 80 hortikulturnih taksona, 62 taksona gljiva (7 vrsta gljiva se nalazi na listi zaštićenih vrsta u Crnoj Gori dok se 5 vrsta nalazi na Crvenoj listi ugroženih gljiva Evrope. Prema Kriterijumima za selekciju važnih područja gljiva na evropskom nivou, područje Savinska Dubrava spada u važno područje gljiva (IFA) (ispunjava A i C kriterijume); 9 vrsta vilinih konjica (jedna vrsta se na crvenoj listi Mediterana nalazi u kategoriji ranjivih vrsta i nalazi se na dodacima Habitatne direktive); 7 vrsta tvrdokrilaca (3 vrste su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom, a jedna je u kategoriji ranjivih i nalazi se na dodacima Habitatne Direktive, kao i na dodatku Bernske Konvencije, jedna se nalazi na dodacima Habitatne Direktive i Bernske Konvencije, a jedna na dodatku CITES-a); 19 vrsta leptira (dvije konstatovane vrste se nalaze na nacionalnoj listi zaštićenih vrsta, 2 vrste se prema IUCN kategorizaciji nalaze na listi skoro ugroženih); 8 vrsta puževa (2 vrste puževa su zaštićene zakonom u Crnoj Gori, 2 vrste su prema IUCN kategorizaciji ugrožene dok se jedna vrsta puža nalazi u kategoriji ranjivih vrsta); 3 vrste vodozemaca (2 vrste vodozemaca su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom, tri vrste se nalaze na dodatku Bernske Konvencije dok se dvije vrste nalaze na dodatku Habitatne Direktive); 12 vrsta gmizavaca (svih 12 vrsta gmizavaca konstatovanih na području Savinske dubrave se nalaze na nacionalnoj listi zaštićenih vrsta, a dvije prema IUCN kategorizaciji ugrožene, a dvije se nalaze u kategoriji skoro ugroženih, 10 vrsta gmizavaca na dodacima Bernske Konvencije, dok se 9 vrsta nalaze na dodacima Habitatne Direktive, 1 vrsta na CITES listi; 13 vrsta ptica (sve vrste konstatovane na Savinskoj dubravi nalaze se na listi zaštićenih vrsta u Crnoj Gori, jedna na evropskom nivou spada u kategoriju osjetljivih, dvije u kategoriju prorijeđenih dok je populacija jedne vrste u opadanju) i 12 vrsta sisara od kojih je jedna, prema IUCN kategorizaciji, na listi skoro ugroženih vrsta.

Vrste leptira zaštićene nacionalnim zakonodavstvom: *Papilio machaon* i *Iphiclides podalirius*

⁷ Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore (2014): Studija Zaštite - Predlog za stavljanje pod zaštitu kao zaštićenog prirodnog dobra: Predio izuzetnih odlika „Savinska Dubrava“.

Na području Savinske dubrave se nalaze vrijedni kulturno - istorijski spomenici. Zaštićene arhitektonske i ambijentalne cjeline obuhvataju sljedeći kompleksi:

- manastir Savina sa grobljem i crkvom Sv. Save (Spomenik I kategorije),
- crkva Sv. Ane sa grobljem (Spomenik III kategorije),
- crkva Sv. Fjodora (Teodora) Ušakova sa ruskim (vojničkim) grobljem,
- spomen kompleks palim borcima NOB sa spomen kosturnicom borcima i žrtvama fašizma,
- spomenik streljanim rodoljubima u I svj. ratu.

Ulaz u Manastirski kompleks Savina i Spomen kompleks palim borcima NOB

Savinsku dubravu karakteriše tip predjela Krečnjački greben sa mješovitim šumama, koji ima homogeni karakter. U okviru ovog predionog tipa identifikovana su područja po svojoj dominantnoj osobenosti: antropogeni uticaj i dominantna vegetacija. Identifikovana su tri područja karaktera predjela sa jasno izdiferenciranim karakteristikama. Pored zajedničkih osobenosti svaki od ovih područja posjeduje svoje specifičnosti, a kvalitet njegovog izraza zavisi od diverziteta i kompozicije građivnih elemenata.

Područje karaktera predjela:

Šumski kompleks

Antropogeni predio velike vrijednosti-Manastirski kompleks

Antropogeni predio sa prirodnim i uređenim zelenim površinama

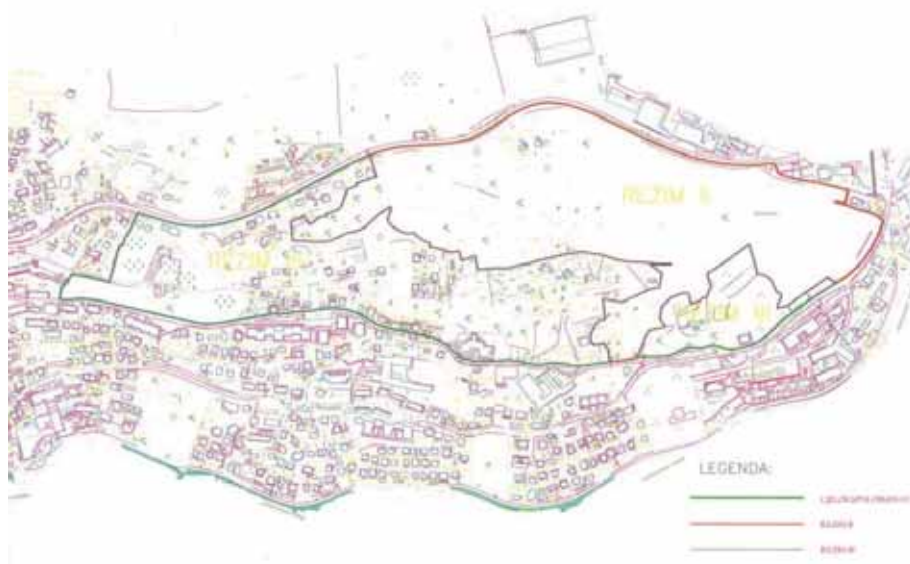
Karakter predjela sa prepoznatljivim osobenostima

Polazeći od potrebe zaštite i očuvanja prirodne i graditeljske baštine ovog područja i prisustva vrsta zaštićenih na nacionalnom i međunarodnom nivou, određivanje stepena zaštite unutar Predjela izuzetnih odlika „Savinska dubrava” je vršeno na osnovu stepena očuvanosti prirodnih vrijednosti, kulturno-istorijskih i predionih karakteristika, te na osnovu potrebe za primjenom mjera aktivne zaštite i održivog korišćenja.

Režimi zaštite

Zaštićeno područje „Savinska dubrava” zahvata površinu od 370569 m² i na njemu su uspostavljeni Režimi zaštite II i III stepena.

Od ukupno zaštićene površine, režim zaštite II stepena obuhvata 190185 m² ili 51.32 %, dok režim zaštite III stepena obuhvata 180384 m² ili 48.68 % površine Savinske dubrave.

Prikaz granica zaštićenog prirodnog dobra sa režimima zaštite

Režim zaštite II stepena

Režim zaštite II stepena će se sprovesti na dijelu zaštićenog područja (Sjeverni, sjeveroistočni i jugoistočni dio uz manastirski kompleks) sa djelimično izmijenjenim karakteristikama šumskog ekosistema u kojem nije došlo do ugrožavanja funkcionalno-ekološkog značaja prirodnog dobra. U okviru Režima zaštite II stepena moguće je vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i unaprjeđenja zaštićenog područja, bez posljedica na primarne vrijednosti prirodnog staništa, populacija i ekosistema. Mogu se ograničeno koristiti prirodni resursi na održiv i strogo kontrolisan način. Mjere zaštite propisuju se u cilju što boljeg usklađivanja potreba zaštite i unaprjeđivanja prirodnih odlika sa ograničenim i kontrolisanim korišćenjem prostora.

Režim zaštite III stepena

Režim zaštite III stepena obuhvata južnu i zapadnu stranu zaštićenog područja, a koji je u proteklom periodu bilo pod antropogenim uticajem. Ovaj Režim zaštite će se sprovesti na onom dijelu zaštićenog prirodnog dobra sa djelimično izmijenjenim i/ili izmijenjenim osobinama staništa koja omogućavaju funkcionalno i ekološko povezivanje prostora čime se obezbjeđuje integritet zaštićenog prirodnog dobra. U ovom dijelu se mogu vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja ambijenta, uz selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa u cilju očuvanja tradicionalnih vrijednosti i djelatnosti lokalnog stanovništva.

Ovaj režim zaštite obuhvata prostor gdje se nalazi manastirski kompleks Savina (spomenik I kategorije), crkva Svete Ane sa grobljem (spomenik III kategorije), crkva Svetog Fjodora (Teodora) Ušakova sa ruskim (vojničkim) grobljem, Spomen kompleks palim borcima NOB sa spomen kosturnicom borcima i žrtvama fašizma, spomenik streljanim rodoljubima u I svj. ratu.

U skladu sa kriterijumima i ciljevima zaštite prirodnih, pejzažnih i stvorenih vrijednosti, treba primijeniti utvrđene opšte mjere zaštite zbog čega se zabranjuje upotreba i korišćenje zaštićenog prirodnog dobra u svrhe koje nisu u skladu sa njegovom prirodom, namjenom, značajem ili na način koji može dovesti do narušavanja svojstava zaštićenog prirodnog dobra.

Koncept zaštite, unaprjeđenja i moguće perspektive održivog razvoja

Prema Međunarodnoj Uniji za konzervaciju prirode (IUCN), zaštićeni predio je svrstan u kategoriju V (Protected landscape/seascape) tj. zaštićeni predio kopna (odnosno mora), koji obuhvata ona područja gdje je dugotrajna interakcija čovjeka i prirode proizvela jedinstvene ekološke, biološke, kulturne i estetske vrijednosti i gdje je održavanje tog odnosa neophodno da bi se ove vrijednosti sačuvala. U tom smislu podrazumijeva se aktivna uloga čovjeka u cilju očuvanja prirodnih vrednosti područja sa posebnim osvrtom na staništa koja služe očuvanju rijetkih, zaštićenih i ugroženih vrsta flore, fungije kao i rezidentnih i migratornih vrsta faune.

Svojim postojanjem u gradskom tkivu, ovaj šumski kompleks utiče na unaprjeđenje životne sredine i optimizaciju ekoloških uslova u gradu (poboljšanje mikroklimatskih uslova, umanjene zagađenosti vazduha, omogućavanje boravka u prirodnoj sredini i dr.). Osim navedenog, šumski sistem ima i zaštitnu funkciju koja se ispoljava kroz očuvanje biološke raznovrsnosti, očuvanje staništa, protiveroziono djelovanje, a svojim estetsko – vizuelnim karakteristikama doprinosi unaprjeđenju urbanog predjela.

Smjernice za unaprjeđenje

Očuvanje prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti predstavlja osnovu za usmjeravanje aktivnosti na zaštiti, razvoju, uređenju i upravljanju područjem, što u prvom redu podrazumijeva monitoring populacija flore, fungije i faune, kao i edukaciju i popularizaciju očuvanih vrijednosti biodiverziteta, kulturnog naslijeđa i predjela prirodnog dobra. U cilju zaštite i unaprjeđenja zaštićenog područja potrebno je:

- sprovesti monitoring prirodnih i kulturnih vrijednosti;
- podsticanje i sprovođenje naučnih istraživanja u cilju unaprjeđenja zaštićenog prirodnog dobra;

- u šumskom kompleksu dozvoliti odvijanje prirodnih procesa;
- pod režimom II stepena zaštite obuhvaćene su i travne površine sa livadama. Na ovim staništima primjetno je zarastanje koje u dužem vremenskom periodu može biti praćeno padom specijskog diverziteta. Kontrolisana primjena tradicionalnih vidova korišćenja prirodnih resursa, kao što je košenje, predstavlja osnovnu mjeru zaštite ovih staništa. U cilju obezbjeđenja optimalnih uslova za opstanak međunarodno i nacionalno zaštićenih vrsta, navedene aktivnosti treba odrediti vremenski (košenje treba obaviti nakon plodonošenja ugroženih i zaštićenih biljnih vrsta) i prostorno (očuvanje postojećih površina pod livadama). Tehnički uslovi korišćenja takođe treba da budu usklađeni sa zaštitom rijetkih i zaštićenih vrsta (zabrana košenja teškom mehanizacijom, obaveza primjene zaštitnih mjera za faunu tokom košenja);
- očuvanje karaktera predjela;
- podsticanje proizvodnje zdrave hrane na postojećim poljoprivrednim površinama zasnovanih na principima organske proizvodnje;
- promocija prirodnih vrijednosti područja;
- popularizacija zaštite staništa i vrsta.

Radovi koji nisu zabranjeni, kao i radovi van prostora koji se predlaže za zaštitu, za koje se osnovano pretpostavlja da mogu imati štetne posljedice za zaštićeno područje, podliježu proceduri obezbjeđenja analize uticaja i dobijanja saglasnosti i dozvola u skladu sa zakonom.

Na osnovu prikazanih odlika, predložene kategorizacije i režima zaštite, uzimajući u obzir prirodne i stvorene resurse, razvoj i unaprjeđenje prirodnog dobra ostvarivalo bi se kroz:

- valorizaciju i ograničeno korišćenje Predjela izuzetnih odlika;
- funkcionalno integrisanje prirodnog okruženja sa zaštićenim prirodnim dobrom;
- unaprjeđenje Predjela izuzetnih odlika u cilju bolje zaštite, uređenja i korišćenja. U tom smislu treba organizovati korišćenje prostora tako da se maksimalno očuvaju njegove prirodne vrijednosti. Naime, potpunim uređenjem prostora za potrebe posjetilaca, izgubila bi se prirodnost područja i ona svojstva staništa koja su potrebna za opstanak određenih vrsta. Zato je neophodno, u skladu sa režimima zaštite, uskladiti potrebe posjetilaca i korišćenje prostora za različite vidove rekreacije sa potrebom očuvanja staništa, odnosno, organizovanje posjeta usmjeriti izvan manje prohodnih djelova šume;

- popularizacija i prezentacija Predjela izuzetnih odlika „Savinska dubrava“ uspostavljanjem posebne internet strane o zaštićenom području, priloga i članaka u štampanim i elektronskim medijima sa posebnim akcentom na Savinsku dubravu u sklopu ukupnog predstavljanja Herceg Novog;
- edukacija i informisanje lokalnog stanovništva u vezi sa zaštićenim područjem;
- uključivanje lokalnog stanovništva u sistem zaštite i korišćenja razvojnih potencijala;
- ekonomsko stimulisanje i predfinansiranje nekomercijalnih aktivnosti, koje obezbeđuju uređenje područja;
- obezbjeđivanje uslova za dalja istraživanja čiji bi rezultati podigli nivo značaja Savinske dubrave i unaprijedili naučna saznanja o njoj;
- formiranje baze podataka o zaštićenom području, na osnovu detaljnih naučnih istraživanja;
- logističku i institucionalnu podršku na svim nivoima.

Perspektive održivog razvoja

Savinska dubrava je površina sa posebnim kulturnim i prirodnim vrijednostima, značajni i temeljni element zelenila grada. Planirana namjena vezana je za zaštitu i unapređenje prostora i njeno pretvaranje u izletišta sa rekreativnom, nastavnom i naučno istraživačkom funkcijom. Kontrolisana primjena tradicionalnih vidova korišćenja resursa predstavlja osnovnu mjeru zaštite na prostorima pod prirodnom vegetacijom.

U cilju preventivne zaštite šumskog pojasa treba obezbijediti:

- čuvanje šuma od bespravnog korišćenja i zloupotrebe;
- praćenje stanja kestena i ostalih vrsta od insekatskih gradacija. U slučaju njihove pojave blagovremeno obavještavanje nadležnih službi radi postavljanja tačnih dijagnoza i određivanja mjera za njihovu kontrolu i suzbijanje;
- praćenje toka i posljedica djelovanja raka kestenove kore (*Cryphonectria parasitica*);
- nastaviti istraživanja prisustva i brojnosti populacije kestenove ose šišaruše (*Dryocosmus curiphilus*);
- program sanacije tla i uređenje staza i kosina od posljedica erozije i klizišta;

- valorizaciju zelenog fonda (taksacija, vrednovanje, utvrđivanje zdravstvenog stanja i kartiranje).

U namjeri održivog korišćenja prostora zaštićenog prirodnog dobra i njegove okoline postoje mogućnosti za sljedeće vidove razvoja privrednih djelatnosti:

Turizam

Turizam danas predstavlja neizbježan oblik razvoja svakog prirodnog dobra. Fragmenti očuvanih predjela, koji predstavljaju rijetke prirodne oaze sa očuvanim biodiverzitetom, zbog svojih specifičnih karakteristika istovremeno postaju dio turističke ponude. Širenje turističke ponude treba da obuhvata razvoj ekološko-edukativnog turizma kao i uključivanje kulturno-etnografskih vrijednosti okoline prirodnog dobra.

Neadekvatno korišćenje zaštićenih područja za potrebe razvoja turizma, može izazvati degradaciju prirodnih vrijednosti.

Ekoturizam podrazumijeva usklađenost posjeta sa pravilima zaštite i očuvanja prirodnog prostora. Ovaj pristup promoviše očuvanje prirode i omogućava korisnu aktivnu društveno-ekonomsku uključenost lokalnog stanovništva. Ekoturizam je komponenta u okviru oblasti održivog turizma i predstavlja prvenstveno verziju turizma zasnovanog na prirodi, a uključuje i kulturne elemente turizma. Planiranje i razvoj turističke infrastrukture u ekoturizmu, njeno dalje poslovanje kao i marketing treba da se usredsrede na ekološke, društvene, kulturne i ekonomske kriterijume održivosti.

U zavisnosti od oblika rekreativne, odnosno sportske aktivnosti potencijalnih korisnika, površine mogu biti one koje su usmjerene na rekreaciju, šetnju i odmor u prirodi. U ovu kategoriju spadaju one aktivnosti koje ne iziskuju posebno izgrađene i opremljene površine i objekte. Za ovaj prostor je imperativ očuvanje prirode. Za potencijalne korisnike, stepen atraktivnosti kvalitativno bi se uvećao pažljivo odabranim sadržajima kojima bi se afirmisali zatečeni prirodni potencijali kao što su staze za šetnju, staze zdravlja sl.

Postojeće pješačke komunikacije unaprijediti jer već omogućavaju kružno kretanje, a samim tim i različitu dužinu rekreiranja. Pojedine djelove staza za šetnju formirati od prirodnog materijala (kamen, drvene grede, piljevina, rizla, šljunak i dr.). Duž glavnih staza na pojedinim lokacijama i na „Velikom i Malom gumnu“ obezbediti prateći mobilijar (klupe za odmor, korpe za otpatke, putokaze).

Kulturnim manifestacijama (izložbe) i obrazovnim programima (održavanje časova) na jasno obilježenom prostoru, mogu se prezentovati prirodne, predione i kulturno-istorijske vrijednosti ovog prostora.

Osim prostora, koje obuhvata zaštićeno prirodno dobro, neophodno je urediti i njegove prilaze, što se posebno odnosi na zelene površine okolnih objekata, dječija igrališta i parking površine.

Prostor ispred Manastira, koje se dijelom koristi i kao dječje igralište, trebalo bi rekonstruisati – obnoviti podlogu, opremiti odgovarajućim (novim) mobilijarom. Neophodno ih je osvetliti što bi doprinijelo boljoj preglednosti i povećanju osećaja sigurnosti u večernjim satima.

Poljoprivreda

Kontrolisana primjena tradicionalnih vidova korišćenja resursa (košenje) predstavlja osnovnu mjeru zaštite na prostorima pod prirodnom vegetacijom. Takođe razvoj pčelarstva i gajenje povrtarskih kultura, masline i vinove loze, primjenjujući principe organske proizvodnje, može biti jedan od vidova korišćenja područja u zoni zaštite III stepena i neposrednom okruženju zaštićenog prirodnog dobra.

Upravljanje zaštićenim prirodnim dobrom

Upravljanjem se štite temeljne vrijednosti prirodnog dobra, istovremeno uz plansko unaprjeđenje i razvoj područja. Poseban dio upravljanja jeste prezentacija, odnosno promocija prirodnog dobra.

Upravljanje se mora sprovoditi uz maksimalno poštovanje propisanih režima i mjera zaštite.

Nakon usvajanja akta o zaštiti, zaštićeno prirodno dobro se upisuje u Centralni registar zaštićenih prirodnih dobara Crne Gore, koji vodi Agencija za zaštitu životne sredine.

U cilju sprovođenja mjera zaštite, uređenja i prezentacije Predjela izuzetnih odlika „Savinska dubrava“ upravljač treba da:

- obilježi zaštićeno prirodno dobro;
- donese godišnji program upravljanja i akt o unutrašnjem redu;
- obezbijedi službu zaštite;
- obezbijedi sprovođenje mjera zaštite prirode u skladu sa režimima zaštite;
- čuva, unaprjeđuje i promovise zaštićeno prirodno dobro;
- osigura nesmetano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog prirodnog dobra;
- prati stanje u zaštićenom prirodnom dobru i dostavlja podatke organu uprave;
- obavlja i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o osnivanju.

ZAKLJUČAK

- Prostor koji obuhvata Savinska dubrava predstavlja jedan od ključnih elemenata u sistemu zelenih površina Herceg Novog;
- Odlikuje se bogatstvom biodiverziteta i kulturno-istorijskog nasljeđa;
- Identifikovana su tri područja karaktera predjela sa prepoznatljivim osobenostima;
- Od velikog je značaja za stanovnike naselja, ali i sve one koji je koriste za odmor i rekreaciju;
- Dragocjenost postojanja ove prirodne oaze ogleda se u estetskom i zdravstvenom uticaju, u regulaciji lokalnih klimatskih uslova, izolovanju stambenih djelova grada od antropogenih uticaja, kao i potrebi u značajnom likovno-arhitektonskom i hortikulturnom oblikovanju sredine;
- Oplemenjivanje i humanizacija gradske sredine za rad, boravak i odmor, predstavlja jednu od veoma značajnih uloga ovog zelenog kompleksa;
- Značajan je sa ekološkog i rekreaciono-zdravstvenog aspekta, pruža utisak potpune izolovanosti od grada a ima i relaksacioni uticaj na posjetioce;
- Zaštita Savinske dubrave je izuzetno važna jer će omogućiti nesmetano funkcionisanje odnosa uspostavljenih između pojedinih vrsta u ekološkom lancu. Aktivnom konzervacijom će se zaštititi i one vrijednosti koje još nijesu naučno valorizovane.

LITERATURA:

Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore (2014): Studija Zaštite - Predlog za stavljanje pod zaštitu kao zaštićenog prirodnog dobra: Predio izuzetnih odlika „Savinska Dubrava“.

Agencija za zaštitu životne Sredine Crne Gore (2012): Izvještaj stanja životne sredine – Monitoring biodiverziteta za 2011. godinu. Univerzitet Crne Gore – Prirodno matematički fakultet, Podgorica.

Popović, D., (1979): *Savinska dubrava kao prirodni resurs Herceg Novoga*, „Boka“ 10/II – Prirodna bogatstva Boke Kotorske i turizam, radovi sa simpozijuma, Pp 309-322.

Popović, D. & Sterniša, A. (1971): *Flora i vegetacija Herceg Novskog Područja*, SO Herceg Novi, Turistički savez Boke Kotorske, Herceg Novi.

PPO Herceg Novi do 2020.godine, Opština Herceg Novi 2008.godine.

Zakon o zaštiti kulturnih dobara (“Sl. list Crne Gore”, br. 49/10).

Zakon o zaštiti prirode (“Sl. list CG”, br. 51/08, 21/09, 40/11, 62/13).

Dragan ROGANOVIĆ
Milica BERBEROVIĆ

**PROTECTION OF NATURAL AND CULTURAL HERITAGE OF SAVIN-
SKA DUBRAVA /SAVINA WOOD/ IN HERCEG NOVI**

Summary

The area of Savinska Dubrava, regarding its size, morphology, natural and cultural – historic features (monuments of exceptional value) is defined as environmental component of spatial-functional structure of the town. As the largest component of green in the town, it has irreplaceable and very important impact on the quality of life. In spite of its comparatively small space and location within the town nucleus, Savinska Dubrava comprises representatives of rare and significant examples of flora, fungi and fauna of Montenegro which enjoy protection both on national and international level. Furthermore, as the town wood, surrounded by the settlement, it likewise contributes to the improvement of microclimatic conditions creating therewith convenient conditions for pleasure time, recreation and rest. The basic natural and cultural-historic values, purpose, conditions and objectives of the protection of the entire landscape demand special approach to the implementation of protection measures and approved modes of exploitation.